

Valokuvaamalla luotu kuva voi saada suojaa kahdella eri tavalla: valokuvateoksena tai valokuvana. Valokuvateoksen ja valokuvan suoja on pääosin samankaltaista, mutta eräiltä osin valokuvan suoja on heikompi, esimerkiksi valokuvan suoja-aika on lyhyempi kuin valokuvateoksen.

Valokuvaa suojaavia säännöksiä muutettiin 1.5.1995, kun valokuvan suoja siirrettiin tekijänoikeuslakiin ja teoskynnyksen ylittäviä valokuvateoksia ryhdyttiin suojaamaan kuten kuvataiteen teoksia.

Teos

Tekijänoikeuslain mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Suojattuja teoksia ovat mm. valokuvateos tai muu kuvataiteen teos. Tekijänoikeuslaissa säädetään myös muiden valokuvien kuin valokuvateosten suojasta.

Omat suojasäännöksensä tekijänoikeuslaissa saavat mm. elokuvateos, rakennustaiteen, taidekäsityön tai taideteollisuuden teos, kartta, selittävä piirustus ja tietokoneohjelma.

Valokuvateos

Valokuvateos on valokuvaamalla tai valokuvaamiseen verrattavin tavoin valmistettu teos. Valokuvateoksina suojataan ne valokuvat, jotka ylittävät teoskynnyksen, eli valokuvan on teossuojaa saadakseen oltava itsenäinen ja omaperäinen. Teoskynnystä arvioidaan tekijänoikeuslain perustelujen mukaan valokuvateosten osalta samoin perustein kuin muidenkin teosten osalta. Kuvataiteen teosten osalta teoskynnys on ollut matala. Korkeaa taiteellista laatua ei ole edellytetty.

Valokuvateoksen teoskynnyksen osalta on annettu Turun hovioikeuden ratkaisu 26.8.1997 Nro 2154, Dnro 96/1304) koskien maisemakuvaa. Sen mukaan valokuvaajan kysymyksessä oleva valokuva ei vertailussa eroa muista valokuvaajan samasta paikasta ottamista valokuvista eikä mainostoimiston toimitusjohtajan samasta paikasta ottamasta valokuvasta siinä määrin että sitä voitaisiin pitää valokuvaajan luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tämän vuoksi sitä ei hovioikeuden lainvoimaiseksi jääneen kannan mukaisesti voitu pitää valokuvateoksena. Hovioikeus kumosi käräjäoikeuden ratkaisun, jossa käräjäoikeus totesi valokuvasta seuraavaa : ... sen syntyminen on edellyttänyt oikean kohteen, oikean ajankohdan ja oikean kuvakulman valintaa harmonisen kokonaisuuden luomiseksi.

Valokuva

Teoskynnyksen alle jäävät valokuvat suojataan tekijänoikeuslaissa valokuvina. Kyseessä on tekijänoikeuden lähioikeus, oikeus valokuvaan. Valokuvan suojan laajuus on määritetty tekijänoikeuslain 49 a §:ssä.

Suojan syntyminen

Tekijänoikeus syntyy teoksen luomishetkellä suoraan lain nojalla. Valokuvan suojan alkamishetki on filmin valottamishetki. Teossuojaa saadakseen valokuvateoksen on oltava riittävän itsenäinen ja omaperäinen ylittääkseen teoskynnyksen.

Myös teoksen luonnos, keskeneräinen tai signeeraamaton teos voi saada suoja.

Mitään rekisteröintiä, ilmoitusta tai merkintää siitä, että teos on suojattu, ei tarvita tekijänoikeuden tai valokuvaoikeuden saamiseksi.

©-merkintä

Yleismaailmallisen tekijänoikeussopimuksen mukainen tapa merkitä tekijänoikeuden haltija teoskappaleisiin on merkintä: ©, oikeudenhaltijan nimi ja teoksen ensimmäinen julkaisuvuosi. Siis esimerkiksi © *Kirsi Kuva* 2001. Julkaistuissa kappaleissa merkintä ilmoittaa oikeudenhaltijan, jonka luvalla teos on toisinnettu.

Tekijänoikeuden syntyminen

Tekijänoikeus ja oikeus valokuvaan voi syntyä vain luonnolliselle henkilölle, tekijälle tai valokuvaajalle. Se ei voi syntyä oikeushenkilölle kuten yritykselle tai yhteisölle. Tekijänoikeus voidaan kuitenkin luovuttaa sopimuksilla eteenpäin esimerkiksi yritykselle.

Jos tekijät ovat tehneet teoksen yhdessä, eivätkä osuudet muodosta itsenäisiä teoksia, syntyy tekijänoikeus tekijöille yhteisesti.

Tekijänä pidetään sitä, jonka luovan panoksen ansiosta teos on suojattu. Tekijöinä ei pidetä teknisiä avustajia. Ideoijaa ei pidetä tekijänä, mikäli teoksen konkreettinen hahmo on jonkun muun luovan panoksen tulosta.

Idea tai aihe ei saa tekijänoikeuslain suoja, vain teos tai valokuva.

Taloudelliset oikeudet

Tekijän yksinoikeus

Tekijänoikeuslaki tuottaa tekijälle yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta. Yksinoikeus sisältää oikeuden valmistaa teoksesta kappaleita ja oikeuden saattaa se yleisön saataviin näyttämällä julkisesti, levittämällä tai esittämällä julkisesti. Yksinoikeus sisältää oikeuden määrätä teoksesta muuttamattomana tai muutettuna, muunnelmana, toisessa taidelajissa tai toista tekotapaa käyttäen.

Kappaleen valmistaminen

Kappaleen valmistamisena pidetään kaikkea teoksen toisintamista, kuten kuvan painamista painotuotteeseen. Kuvataiteen teoksen valokuvaaminen on tekijänoikeuslain sanonnan mukaista kappaleen valmistamista, samoin valokuvan tai kuvataiteen teoksen digitalisoiminen.

Julkinen näyttäminen

Teoksen julkista näyttämistä on teosten näyttäminen esimerkiksi taidenäyttelyssä.

Yleisölle välittäminen

Tekijänoikeus tietoyhteiskunnassa antaa kaikille teoksille vahvan suojan yleisölle välittämisen oikeuden osalta. Direktiivin säätelyssä yleisölle välittämisessä yleisö ja lähettäjä eivät ole näköetäisyydellä, vaan välittäminen tapahtuu television tai esim. internetin kautta. Tämän oikeuden yksityiskohtainen muotoilu tullaan näkemään tekijänoikeuslain muutoksessa joka tulee saattaa voimaan ennen 22.12.2002.

Levitysoikeus

Teosten levitysoikeus suojaa teosten levittämistä myytäväksi, vuokrattavaksi, lainattavaksi tai muulla tavoin. Teosten myyminen, vuokraus ja lainaus ovat tekijänoikeuslain suojaamaa käyttöä.

Jälleenmyyntikorvaus

Ammattimaisesta ja julkisesta kuvataiteen teosten jälleenmyynnistä on tekijällä luovuttamaton oikeus saada jälleenmyyntikorvauksena 5 % myydyin teoksen arvonlisäverottomasta myyntihinnasta. Valokuvateokset tulevat kuvataiteen ammattimaisen jälleenmyyntiin (esim. huutokaupat Bukowski, Hagelstam ja ammattitaidekauppiat) korvauksen piiriin EU:n jälleenmyyntikorvausdirektiivin myötä. Direktiivin myötä yli 50.000 euron ylittävän myyntihinnan osalta korvausprosentti tulee olemaan pienempi kuin 5 %. Jälleenmyyntikorvausdirektiivi tulee saattaa voimaan Suomen tekijänoikeuslaissa ennen 1.1.2006.

Luoksepääsoikeus

Kuvataiteen teoksen tekijällä ja oikeudenhaltijalla on oikeus saada nähdä ja valokuvata teos, jos se on tarpeellista tekijän taloudellisten oikeuksien toteuttamiseksi, esimerkiksi postikorttien valmistamista varten tai tekijän taiteellisen työskentelyn takia. Luoksepääsy tulee toteuttaa tavalla, josta ei aiheudu kohtuutonta haittaa teoksen omistajalle tai haltijalle. Myös valokuvataiteen teos oikeutta luoksepääsyy, mikäli lain ehdot täyttyvät eli luoksepääsy on tarpeen taiteellisen työskentelyn tai taloudellisten oikeuksien kannalta. Näin ei luonnollisestikaan ole, jos valokuvaajalla itsellään on myös tarvitsemansa kappale valokuvateoksesta.

Taidekäsityön ja taideteollisuuden, rakennustaiteen tuotteet sekä valokuvat eivät oikeuta luoksepääsyy.

Teoksen muunteleminen

Tekijän yksinomainen oikeus käsittää myös oikeuden määrätä teoksen muuttamisesta ja muuntelemisesta. Teoksen muuntelu ei siis poista alkuperäisen tekijän oikeuksia vaan muunnelman valmistamiseen on saatava tekijän lupa. Muuntelija voi saada tekijänoikeuden teoksen uuteen muotoon, mutta hänellä ei ole oikeutta määrätä siitä tavalla, joka loukkaa tekijänoikeutta alkuperäisteokseen. Jos tekijä on teosta vapaasti muuttaen saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen tekijänoikeutensa riipu oikeudesta alkuperäisteokseen.

Epäitsenäisen muunnelman valmistamiseen tulee saada tekijän lupa.

Valokuvan suojan laajuus

Valokuvaajan yksinoikeus käsittää oikeuden valmistaa kuvasta kappaleita ja oikeuden näyttää valokuvaa julkisesti.

Valokuvaajalla on oikeus määrätä valokuvan muuntelemisesta.

Moraaliset oikeudet

Isyysoikeus

Tekijällä on tekijänoikeuslain nojalla oikeus tulla ilmoitetuksi teoksensa tekijänä sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii.

Respektioikeus

Tekijänoikeuslain mukaan teosta ei saa muuttaa tai saattaa yleisön saataviin tekijäntaiteellista arvoa tai ominaislaatua loukkaavalla tavalla. Teoksen muuttamista on esimerkiksi teoksen värien muuttaminen tai teoksen leikkaaminen ja rajaaminen.

Bernin kansainvälisessä tekijänoikeussopimuksessa moraaliset oikeudet on ilmaistu näin: riippumatta taloudellisista oikeuksistaan ja myös luovutettuaan ne tekijällä on oikeus vaatia tekijyyden tunnustamista sekä oikeus vastustaa teoksensa vääristämistä, tyypistämistä ja muuta muuttamista samoin kuin kaikkia

teokseen kohdistuvia loukkaavia toimenpiteitä, jotka vahingoittavat hänen kunniaansa tai mainettaan.

Valokuvaajan moraaliset oikeudet

Valokuvaaja tulee ilmoittaa hyvän tavan mukaisesti ja valokuvaa ei saa muuttaa tai esittää valokuvaajaa loukkaavassa yhteydessä.

Tekijänoikeuden rajoitukset

Tekijänoikeuslain ilmaisema pääsääntö on, että tekijän lupa tarvitaan teoksen toisintamiseen. Tietyissä tekijänoikeuslain rajoitussäännöksissä määritellyissä tilanteissa käyttäjällä on kuitenkin oikeus toisintaa teos ilman tekijän lupaa. Rajoitussäännökset koskevat tekijän taloudellisia oikeuksia ja teoksen käyttö rajoitussäännösten nojalla ei poista tekijän moraalisia oikeuksia.

Kuvaston tulkinnan mukaan tekijänoikeuslain taloudellisten oikeusten rajoitukset eivät sovellu sellaisinaan internet käyttöön. Tekijänoikeus tietoyhteiskunnassa direktiivi kieltää tekijän kannalta kohtuuttomat tekijänoikeuden rajoitukset. Tekijänoikeuksien rajoituksiin saattaa tulla muutoksia lakimuutoksessa joka saatetaan voimaan ennen 22.12.2002.

Kuvasitaatti

Julkistetuista valokuvateoksista tai valokuvista saa ottaa tekstiin liittyviä kuvia arvostelevaan tai tieteelliseen esitykseen. Lainkohdan tarkoittamassa arvostelevassa tai tieteellisessä artikkelissa tulee tekstin olla pääasia. Valokuvateosten tulee olla tekstiin liittyviä, kuvan tulee valaista ja selventää tekstiä. Arvosteleva esitys on esimerkiksi näyttelyarvostelu. Tekijä tai valokuvaaja ei ole tällaisessa tapauksessa oikeutettu korvaukseen.

Tekijänoikeusneuvosto on pitänyt arvostelevana esitystä, jossa kirjoittaja liittyy teosten tulkintaan omia arvioitaan, ja näkökulma artikkelissa on ollut arvosteleva. Tieteellisinä esityksinä pidetään esityksiä, jotka ovat käsittelyavaltaan tieteellisiä.

Valokuvan osalta laissa on viittaus yleiseen sitaattipykälään jonka mukaan teoksesta voidaan ottaa lainauksia. Yleisen sitaattipykälän soveltaminen valokuvaan on ongelmallista koska kuvan pilkkominen loukkaa moraalisia oikeuksia. Ruotsin, Tanskan ja Norjan tekijänoikeuslain valokuvan suojan määrittelevässä säädöksessä ei ole viittausta näiden tekijänoikeuslakien vastaavan yleiseen siteeraussäädökseen.

Päiväntapahtuma

Selostettaessa päiväntapahtumaa sanoma- tai aikakauslehdessä saa julkistetuista valokuvateoksista ja valokuvista ottaa tekstiin liittyviä kuvia, edellyttäen ettei teosta ole valmistettu sanomalehdessä tai aikakauskirjassa toisinnettavaksi. Tekijä tai valokuvaaja ei ole tällaisessa tapauksessa oikeutettu korvaukseen.

Päiväntapahtumaa koskeva säännös oli rajoitetumpi vanhassa valokuvan erillislaissa.

Opetuksessa käytettävä kokoomateos

Opetuksessa käytettävään kokoomateokseen saadaan tekstiin liittyen ottaa julkistettu valokuvateos tai valokuva. Tekijällä on oikeuskorvaukseen.

Teoksen toisarvoinen käyttö

Tekijän luovuttama tai julkaistu valokuvateos tai valokuva voidaan toisintaa valokuvaan, elokuvaan tai televisioesitykseen, jos teoksella on valokuvassa, elokuvassa tai televisioesityksessä toisarvoinen merkitys.

Tämän säännöksen sallimaa käyttöä on teoksen näkyminen esimerkiksi televisioesityksessä osana huoneen interiööriä.

Julkisella paikalla pysyvästi olevien taideteosten toisintaminen

Valokuvateoksen tai valokuvan kuvaaminen on muutoinkin sallittua, milloin kuva on *pysyvästi* sijoitettu julkiselle paikalle tai sen välittömään läheisyyteen. Jos valokuvateos tai valokuva on pääaihe, kuvaa ei saa käyttää ansiotarkoituksessa. Tekstiin liittyvän kuvan saa kuitenkin ottaa sanomalehteen tai aikakauskirjaan. Tällaista säännöstä ei ollut vanhassa valokuvan erillislaissa.

Rakennuksen saa vapaasti kuvata.

Julkinen näyttäminen

Kun valokuvateos tai valokuva on tekijän suostumuksella myyty tai pysyvästi luovutettu tai julkaistu, saadaan luovutettu valokuvateos tai valokuva tai luvallisesti julkaistut kappaleet näyttää julkisesti.

Raukeaminen ei koske ns. väilistä näyttämistä kuten näyttämistä televisiossa tai internetissä.

Näyttelyä tai myyntiä koskeva tiedotus

Valokuvateoksen tai valokuvan, joka kuuluu kokoelmaan tai pannaan näytteille tai tarjotaan myytäväksi, saa kuvata luetteloon tai näyttelyä tai myyntiä koskevaan tiedotukseen.

Näyttelyluettelolla on tarkoitettu teoksia katsomaan tulevien opastusta palvelevaa teosta. Näyttelyä koskevalla tiedotuksella on tarkoitettutavanomaista graafista mainontaa.

Näyttely tai myynti-ilmoituksissa teosta tulee tarjota myytäväksi tai esittää näyttelyssä. Ilmoituksessa ei kuitenkaan voi käyttää teosta myyjän tai näytteille asettajan yrityskuvamainonnassa myynnin jälkeen ilman tekijän lupaa.

Vastaavaa poikkeussäännöstä ei ollut valokuvan kumotussa erillislaissa.

Kappaleiden valmistaminen museoissa

Asetuksella säädettävillä arkistoilla, kirjastoilla ja museoilla on oikeus toimintaansa varten valmistaa kappaleita teoksesta ja valokuvasta asetuksessa säädetyin ehdoin.

Valokopiointi

Kuvan valokopiointi on kappaleen valmistamista. Valokopiointiin oikeuttavan luvan myöntää tekijänoikeuslainerityissäännöksen perusteella kaikkia tekijöitä edustavajärjestö.

Valmistaminen yksityiseen käyttöön

Julkistetusta teoksesta saa valmistaa muutaman kappaleen yksityistä käyttöä varten. Valokuvateoksen jäljentämistä taiteellisin menetelmin ei saa antaa ulkopuolisen suoritettavaksi edes yksityiseen käyttöön, valokuvaa tämä erityissäännös ei koske.

Yksityiseen käyttöön valmistettua kappaletta ei saa käyttää muuhun tarkoitukseen.

Yksityinen käyttö tarkoittaa luonnollisen henkilön käyttöä perhe- tai ystäväpiirissä. Käyttö yrityksissä tai yhteisöissä ei ole yksityistä käyttöä, ei myöskään käyttö internetissä.

Yksityisestä tallentamisesta kerätään ns. tyhjäkasetti eli tallennusosalusta maksua. Myös kuvan oikeudenhaltijoille taataan tekijänoikeus tietoyhteiskunnassa direktiivissä oikeus saada tätä sopivaa hyvitystä. Tallennusosalustana voi nykyisen OPM:n päätöksen mukaan olla esim. tietokoneen avulla tallentava CD-levy. Tallennusalojen käyttöä tutkitaan ja uusia tallennusaloja, kuten tietokoneen kovalevy, voi tulla maksun piiriin. Siltä osin kuin maksuja on tähän mennessä kerätty tyhjästä videokaseteista, on Kuvasto ry:n yhteydessä toimiva VISEK voinut jakaa näitä varoista mm. videotaitteeseen noin 36.000 euroa vuosittain.

Tekijännimen merkitseminen ja jäljennös

Valokuvateokseen saa toinen vain tekijän toimeksiannosta merkitä tekijän nimen tai nimimerkin. Teoksen jäljennökseen ei tekijän nimeä tai nimimerkkiä saa panna sillä tavoin, että jäljennös voidaan sekoittaa alkuperäisteokseen.

Jos valmistaa tai levittää yleisön keskuuteen valokuvateoksen jäljennöksen on merkittävä jäljennös siten, että se ei ole sekoittavissa alkuperäisteokseen.

Tekijänoikeuden luovuttaminen

Käyttöoikeuden luovutus

Tekijänoikeus ja oikeus valokuvaan voidaan luovuttaa sopimuksella. Oikeuden luovutuksen laajuus määräytyy sopimuksen sisällön mukaisesti. Siltä osin kun oikeutta ei ole siirretty sopimuksella, ovat oikeudet tekijällä tai valokuvaajalla.

Käyttöoikeuksien luovutuksen laajuuden osalta sovittavia seikkoja ovat mm:

- valokuvan kappaleen omistusoikeus ja hallinta, esim. valokuvan negatiivin palautus valokuvaajalle
- käyttötarkoitus; esimerkiksi luovutetaan oikeus käyttää valokuvaa julisteessa ja esitteessä. Tällöin käyttöön vaikkapa postikorteissa ja T-paidoissa tarvitaan uusi lupa ja erillinen korvaus tekijöille.
- käyttöaika; esimerkiksi käyttöoikeus kolmen vuoden ajan.
- painosmäärä; esimerkiksi 2 000 postikorttia.
- käyttöluvan alueellinen laajuus; esimerkiksi Suomessa tai Pohjoismaissa tapahtuva toisintaminen.
- tekijänoikeuskorvauksen suuruus.
- käyttöoikeuden siirtymishetki; esimerkiksi käyttöoikeus siirtyy, kun korvaus on kokonaisuudessaan maksettu.
- käyttöoikeuden luonne. Ei-yksinomainen oikeus tarkoittaa että tekijä voi luovuttaa samanlaisen käyttöoikeuden myös kolmannelle. Yksinomainen oikeus tarkoittaa, että tekijä ei voi luovuttaa kolmannelle samanlaista oikeutta, eikä käyttää teosta itse. Voidaan myös sopia että tekijä voi käyttää teosta itse mutta ei voi luovuttaa käyttöoikeutta kolmannelle.

Tekijänoikeuslain mukaan se, jolle tekijänoikeus tai oikeus valokuvaan on luovutettu, ei saa muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta, ellei toisin ole sovittu. Jos halutaan, että teosta saa muuttaa tai käyttöoikeuden saa edelleen luovuttaa kolmannelle, on tästä nimenomaisesti sovittava.

Käyttöoikeussopimus on syytä tehdä kirjallisesti, allekirjoitettuna ja päivättyinä. Tekijänoikeuslaki ei kuitenkaan aseta taloudellisista oikeuksista sopimiselle muotovaatimuksia.

Valokuvateoksen tekijän moraalisisistä oikeuksista (isysoikeus, respektioikeus) voidaan sitovasti luopua vain laadultaan ja laajuudeltaan rajoitetun teoksenkäytön osalta. Valokuvaaja voi sitovasti luopua moraalisisistä oikeuksistaan valokuvaan, eikä luopumisen tarvitse olla laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettua.

Tekijänoikeus on sopimuksenvaraista oikeutta, joten oikeuksien luovuttamisesta yms. voidaan vapaasti sopia ellei laissa ole rajattu sopimusoikeutta, kuten on tehty moraalisten oikeuksien ja jälleenmyyntikorvauksen osalta.

Kohtuuttomien ehtojen sovittelusta on laissa viittaussäännös yleiseen kohtuuttomien ehtojen sovittelua koskevaan lakiin.

Valokuvaamalla tehty muotokuva ja tilattu muotokuva

Valokuvaamalla valmistetun muotokuvan tilaajalla on silloinkin, kun valokuvaaja on pidättänyt itselleen oikeudenteokseen, oikeus antaa lupa muotokuvan ottamiseen sanoma- tai aikakauslehteen tai elämäkertakirjoitukseen, jollei valokuvaajaerikseen ole pidättänyt oikeutta kieltää sitä.

Tilauksesta tehtyyn muotokuvaan tekijä tai valokuvaaja ei saa käyttää oikeuttaan tilaajan tai, tämän kuoltua hänen leskensä ja perillistensä suostumuksetta.

Tilattu valokuva

Oikeus tilattuun valokuvaan syntyy valokuvaajalle. Jos tilaaja haluaa oikeudet tilaamaansa valokuvaan on oikeuksien siirtymisestä sovittava. Ennen 1.5.1995 tilaajalle siirtyvät oikeudesta valokuvaan annetun lain nojalla oikeudet tilattuun valokuvaan, ellei muuta sovittu. 1.5.1995 alkaen Laki oikeudesta valokuvaan kumottiin ja valokuvan suoja määritellään tekijänoikeuslaissa.

Tekijänoikeuksien siirtyminen työsuhteessa

Myös työsuhteessa luodun teoksen tekijänoikeudet syntyvät tekijälle. Työsopimuksella voidaan siirtää käyttöoikeuksia teokseen työntekijältä työnantajalle. Se, missä määrin käyttöoikeuksia siirtyy työnantajalle, ratkeaa työsuhteen ehtojen tai muun sopimuksenperusteella.

Tekijänoikeusneuvosto on lausunnossaan koskien työsuhteessa luodunteoksen tekijänoikeuksia todennut, että tekijänoikeudet siirtyvät työnantajalle työnantajan normaalin toiminnan edellyttämässä laajuudessa, jolloin oikeudet muuhun käyttöön jäävät tekijälle. Jos työntekijän teosta on käytetty laajemmin kuin työtä tehtäessä on sovittu tai voidaan näyttää tarkoitetun, kysymys on teoksen luvattomasta käytöstä ja työntekijällä on tällaisesta käytöstä maksetun palkan lisäksi oikeus erilliseen korvaukseen.

Teoskappaleen omistusoikeus

Tekijänoikeus kohdistuu teokseen, joka ilmenee teoksen kappaleessa. Teoksen kappaleeseen kohdistuu myös omistusoikeus. Nämä kaksi oikeutta ovat toisistaan riippumattomia. Kuitenkin teoskappaleen omistuksella voi olla käytännön merkitystä tekijänoikeuden toteuttamiselle.

Tekijänoikeudet kuuluvat tekijälle myös teoksen luovutuksen jälkeen. Tekijänoikeuslain nimenomaisen säännöksen mukaan teoksen kappaleen luovutukseen ei sisälly tekijänoikeuden luovutusta.

Vastakkaisesta tilanteesta on tekijänoikeuslaissa erityissäännös, jonka mukaan teoksen kappale, jonka mukaan teos on monistettava, jää tekijän omaksi. Lain esitöiden mukaan tämä säännös vastaa sitä, mitä yleensä noudatetaan tekijänoikeutta luovutettaessa. Tämä erityissäännös ei kuitenkaan koske sanoma- tai aikakauslehtiä.

Vuonna 1995 kumotussa valokuvalaissa ei ollut säännöksiä jotka koskivat omistusoikeutta valokuvan kappaleeseen. Alkuperäiskappaleen omistusoikeuteen sovellettavan lain muutoksella on käytännössä merkitystä esimerkiksi silloin, kun valokuvan negatiivin hallinta on edellytyksenä valokuvien kappaleiden valmistamiselle.

Suoja-aika

Tekijänoikeuden voimassaolo

Tekijänoikeuslaki suojaa teoksia määrätyn ajan. Tämän suoja-ajan jälkeen teosten käyttöön ei tarvita tekijän lupaa.

Tekijänoikeus on voimassa tekijän elinajan ja 70-vuotta tekijän kuolinvuoden päättymisestä ETA-alueelta peräisin oleville teoksille. Muualta peräisin oleville teoksille suoja-aika on teoksen alkuperämaan suoja-aika, usein 50 vuotta tekijän kuolinvuoden päättymisestä. USA:n suoja-aika on kuitenkin 70 vuotta tekijän kuolinvuoden päättymisestä.

Muualta kuin EU- ja ETA-alueelta peräisin olevat valokuvateokset eivät saa suojaa, mikäli ne on julkistettu vuonna 1965 tai sitä ennen. Tämä johtuu siitä että valokuvain mukainen suoja-aika oli aikaisemmin 25 vuotta valokuvan julkistamisvuoden päättymisestä. Valokuvain mukaista suoja-aikaa pidennettiin vuonna 1991 sillä tavoin, että ne valokuvain tarkoittamat valokuvat jotka jo olivat poistuneet suojan piiristä eivät enää tulleet suojan piiriin takaisin kun suojaa parannettiin. Suojan piiristä olivat siis ehtineet jo poistua

valokuvat jotka oli julkistettu vuonna 1965 tai sitä ennen. Tulee kuitenkin muistaa että EU- ja ETA-alueen valokuvateokset saavat 70 vuoden suoja-ajan tekijän kuolinvuodesta vaikka ne olisi julkistettu ennen vuotta 1966, sillä direktiivi suoja-aikojen pidentämisestä 70 vuoteen tekijän kuolinvuoden päättymisestä koskee kaikkia valokuvateoksia.

Suoja-ajan piirin ulkopuolella olevien teosten käyttö on vapaata sillä rajoituksella, että opetusministeriö voi kieltää julkisesti sivistyksellisiä etuja loukkaavan käytön.

Valokuvan suoja-aika

Valokuvan suoja aika on 50 vuotta kuvan valmistusvuoden päättymisestä. Teoskynnyksen alittavat valokuvat eivät ole suojattuja, jos ne on julkistettu ennen vuotta 1966. Kuten yllä on todettu, valokuvalain mukaista suoja-aikaa pidennettiin vuonna 1991 sillä tavoin, että ne valokuvalain tarkoittamat valokuvat jotka jo olivat poistuneet suojan piiristä eivät enää tulleet suojan piiriin takaisin kun suojaa parannettiin. Suojan piiristä olivat siis ehtineet jo poistua valokuvat jotka oli julkistettu 25 vuotta sitten laskien vuodesta 1991.

Käyttöluvan hankkiminen

Lupa käyttöön

Käyttöoikeuden saamiseksi käyttäjän tulee saada lupa tekijältä, valokuvaajalta tai näiden oikeudenhaltijoilta. Jos kyseessä on valokuva suojatusta taideteoksesta tulee käyttöön saada sekä valokuvaajan että kuvataiteilijan lupa.

Kuvasto

Kuvasto hallinnoi opetusministeriön päätöksen perusteella jälleenmyyntikorvausta. Kuvasto antaa tekijänoikeudellista neuvontaa kuvataiteen teoksen, valokuvateoksen ja valokuvan käyttöön liittyvissä kysymyksissä.

Visuaalisen alan taiteilijoiden tekijänoikeusjärjestö Kuvasto ry edustaa 35.000 ulkomaista ja 1100 kotimaista kuvataiteilijaa, joiden joukossa on myös joitakin erityisesti ulkolaisia valokuvataiteilijoita. Kuvasto antaa edustamiensa taiteilijoiden puolesta tekijänoikeuslain edellyttämän luvan teoksen toisintamiseen ja sopii teoksen käyttämisen ehdoista

Kopiosto

Kopiosto ry edustaa lukuisia suomalaisia oikeudenhaltijoilta ja myöntää luvan mm. tekijänoikeudellisesti suojatun materiaalin valokopiointiin. Valokopiointikorvaukset jaetaan apurahoina tekijöille tai käytetään tekijöiden yhteisiin tarkoituksiin.

Kopiosto neuvoo valokopiointiin ja tekijänoikeuteen liittyvissä asioissa.

Lähteet ja kirjallisuus

Tekijänoikeuslaki

Voimassaoleva tekijänoikeuslaki on säädetty vuonna 1961. Tekijänoikeuslakia tullaan muuttamaan Tekijänoikeus tietoyhteiskunnassa direktiivin vaatimuksia vastaavaksi vuoden 2002 aikana.

Tekijänoikeuslakiin on tehty lukuisia muutoksia, joista 1.5.1995 voimaan astunut muutos muutti mm. kuvataiteen teoksen, valokuvateoksen ja valokuvan suojaa. Suoja-ajan pidennys 70 vuoteen astui voimaan 1.1.1996.

Tekijänoikeuslain yksityiskohdat muuttuvat, joten voimassa olevat säännökset tulee aina tarkistaa. Tämän kirjoituksen tarkoituksena on olla vain lyhyt johdanto tekijänoikeus kysymyksiin, eikä se korvaa asiantuntevan lakimiehen apua esimerkiksi sopimuksen laatimisessa. Lisätietoja löytyy oheisesta kirjallisuudesta ja alan järjestöistä.

Kirjallisuutta

Haarman, Pirkko-Liisa : Tekijänoikeus ja lähioikeudet. Helsinki, Lakimiesliiton Kustannus, 1999

Harenko, Kristiina : Multimedian tekijänoikeudet kansainvälisen kehityksen valossa.

Helsinki, Suomen Tekijänoikeudellinen Yhdistys ry julkaisuja Nro 12, 1996

Lampola, Markku : Multimedian tuottamisen ja jakelun juridinen opas.

Helsinki, TEKES, 1996

Nordell, Per Jonas : Rätten till det visuella. Stockholm, Jure AB, 1997

Tekijänoikeus ja visuaaliset tuotteet Toim. Ritva Niiniluoto. Helsinki, Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja B 8, 1987

Oesch, Rainer : Oikeus valokuvaan.

Helsinki, Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, 1993

Harenko, Kristiina, Niiranen, Valtteri, Waldén, Jorma : Tekijänoikeusneuvoston lausunnot 1993–1995.

Helsinki, Lakimiesliiton Kustannus, 1996

Schonning, Peter : Ophavsrets loven med kommentarer, Kobenhavn, Gadjura 1998

Tekijänoikeuskomitean III osamietintö. Mm. Oikeus valokuvaan.

Komiteanmietintö 1987: 7.

Tekijänoikeuskomitean VI mietintö. Kuvataide ja tekijänoikeus.

Komiteanmietintö 1991: 33.

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta ja oikeudesta valokuvaan annetun lain kumoamisesta. HE 1994: 287.

Kirjoittaja on oikeustieteen kandidaatti ja Visuaalisen alan taiteilijoiden tekijänoikeusyhdistys Kuvasto ry:n toiminnanjohtaja.